

nijvertijd

Wonen bij het werk. Wie wil dat niet in tijden van toenemende files, volle treinen en felle regenbuien? Vroeger woonde iedereen vlak bij het werk. Arbeiders liepen naar de fabriek of werkplaats. De werktijden waren lang, vrije tijd was er nauwelijks maar het woon-werkverkeer was beperkt. De directeur woonde bij de fabriek in een imposante villa. Winkeliers en ambachtslieden woonden boven of achter de zaak. Buiten sluitingstijd ging je achterom. Kruideniers hadden nooit vrij.

Na de expansie van Deventer eind negentiende eeuw kwam er geleidelijk een scheiding tussen wonen en werken. Niet direct zoals in de Raambuurt nog te zien is waar wonen en werken dicht op elkaar zat maar later wel in het Havenkwartier en de rest van Bergweide. Fabrieksvilla's zie je dan al niet veel meer bij de nieuwe fabriekscomplexen. De fabrikanten vestigen zich aan de Singel, Parkweg en omgeving en later in villadorpen zoals Diepenveen en Gorssel.

De nieuwe industriegebieden zijn dan niet meer lopend te bereiken. Eerst fietsten de werknemers naar het werk. Dan wordt het meestal de auto.

In de naoorlogse industriegebieden wordt de combinatie wonen-werken in het bestemmingsplan zelfs zeer ingeperkt. Dat zal te maken hebben met de toenemende behoefte aan een scherpere scheiding tussen wonen en werken maar ook met een toenemend besef van overlast (stank, geluid). Bergweide 3 (tussen Industrieweg, Hanzeweg, Snijpelingsdijk en Hunneperkade) vormt daar een uitzondering op. In onze Rapport Bergweide leest u er meer over.

Zou het weer kunnen: wonen bij het werk? Voor de maakindustrie blijft dat lastig. Milieuwetgeving beperkt de mogelijkheden. Los van de overlast is wonen in industriegebieden niet erg aantrekkelijk. Toch blijkt er behoefte aan kleinschalige industriegebieden waar wonen en werken gecombineerd worden. Er is zelfs sprake van een lichte kentering. Er zijn op diverse plekken in Nederland industriegebieden ontwikkeld waar die combinatie juist het uitgangspunt is.

Ik wens u veel lees- en kijkplezier.

Eric Giesbers
Voorzitter SIED

41

JAARGANG 22 | DEC. 2018

De Stichting Industrieel Erfgoed Deventer is opgericht in 1995. Doel is het behoud van industrieel erfgoed in Deventer en omgeving. Ons werkgebied omvat Bathmen, Deventer, Diepenveen, Olst, Twello, Voorst en Wijhe. Gegevens vastleggen, historisch onderzoek doen en daarover publiceren zijn belangrijke onderdelen van ons werk. Wij organiseren excursies, bijeenkomsten en lezingen en geven advies over hergebruik van industrieel erfgoed. Natuurlijk zetten we ons in voor hergebruik van monumenten van bedrijf en techniek. Voor meer informatie: bel (0570) 615838 of mail info@sied.nl. U kunt ook onze internetsite bezoeken: www.sied.nl

't Kruythuys, op de achtergrond Roto Smeets

WONEN/WERKEN

Wonen bij het werk

Naast de bouw van arbeiderswoningen in de buurt van Deventer fabrieken vanaf eind 19e eeuw, bouwde men bij bedrijven begin 20e eeuw min of meer zelfstandige bedrijfswoningen voor de eigenaar of bedrijfsleider. In dit artikel schenken we aandacht aan deze categorie woningen, speciaal

die op de Bergweide, omdat daar voor het laatst mooie huizen op een industrieterrein verzezen.

Vanouds woont en werkt men in hetzelfde pand, onder één dak. De smid in de binnenstad woonde b.v. boven zijn smederij, de timmerman achter zijn

werkplaats. Rond 1900 scheidt men het woonhuis van het bedrijf, al is de woning in het begin nog vaak aan de werkplaats of opslagplaats vastgebouwd. Enkele voorbeelden uit die tijd:

Veenweg

In 1928 bouwen Zandhuis en Zwart aan de **Veenweg** deze dubbele directiewoning voor elk van de firmanten. In 2018 is het installatiebedrijf verkocht en komen er woningen in de karakteristieke werkplaats.

Mr. H.F. de Boerlaan

Een woning boven de fabriek komt in deze periode vrij veel voor. Op de foto het nog bestaande pand van Eysink aan de **Mr. H.F. de Boerlaan** uit 1931. Een ander voorbeeld is de conciërgewoning in de voormalige Inktfabriek van Van Son aan de Bergsingel.

Sluisstraat 8-10

Aan **Sluisstraat 8-10** staat een pakhuis met woning, aangegebouwd door de firma ten Zijthoff in 1906. De woning is duidelijk rijker vormgegeven dan het pakhuis ernaast.

'Droge industrie'

In de jaren vijftig en zestig ontwikkelt industrieterrein Bergweide zich stormachtig rond de (toen uitgebreide) haven. Aanvankelijk zou het gebied ten zuiden van het basiska-naal groen kunnen blijven, ('volks-tuinen, sportvelden'), maar al in 1950 vestigt Nefit zich als eerste 'aan de overkant' van het water.

Maar ook voor de 'droge' industrie komt een terrein beschikbaar, tussen de Industrierweg en de Hunneperkade. De Hanzeweg bestaat dan nog niet. Het terrein is bedoeld voor kleinere en middelgrote bedrijven, die zich daar vanaf ongeveer 1955 vestigen. Vaak komen ze uit de binnenstad en de directeur of eigenaar verhuist mee. Zo ontstaat, op steenworp afstand van de binnenstad, een kleinschalige industriewijk, die vooral door deze woningen, hier en daar dorps aandeed. Daarna zijn

zulke woningen niet meer bij bedrijven gebouwd: een bouwvergunning voor een woonhuis op het industrieterrein wordt zelden meer aangevraagd. De huidige bewoners hebben vaak geen binding meer met de oorspronkelijke industriële activiteiten.

We laten een aantal karakteristieke panden de revue passeren in wat inmiddels Bergweide 3 is gaan heten.

Perensnijder uit de werkplaats van Vroemisse. Jaren '30

Industrierweg 33

Kamperstraat

Een van de eerste bedrijven die zich in 1955-1957 vestigt is Machinefabriek Vroemisse, die gereedschappen en machines maakte voor de glas- en blikindustrie. In 1927 begint de productie aan de nu verdwenen Rielstraat (bij de Weseperstraat) in een smederij. Er staat een woonhuis aan **Industrierweg 33** (te zien vanaf de Hanzeweg) en ook één aan Kamperstraat 2, een huis van één verdieping met een lessenaardak, voor opa en oma Vroemisse, die er wilden blijven wonen. Beide zijn eind jaren vijftig gebouwd.

Zutphenselaan

Schonenvaarderstraat 2

Waarschijnlijk de grootste directiewoning naast een fabriek is de vrijstaande villa bij de Gemeentelijke Gasfabriek uit 1911 aan de **Zutphenselaan**. Stadsarchitect Willem Uijtenhout bouwt de villa in 1915. De woningen van de opzichter en de fitter, meer in de stijl van de fabriek zelf, staan ernaast en even verderop.

Een mooi groot huis staat op **Schonenvaarderstraat 2**. Het verrees ook in 1960, toen de Deventer Knopenfabriek (Deknopa) zich hier vestigde vanuit de Smedenstraat, waar hij in 1951 begon. Op nummer 4 staat de werkplaats, waar men de knopen nog steeds in vele soorten en maten vervaardigt.

Dit langgerekte gebouw, **Kamperstraat 5-7**, is ook in 1960 gebouwd. Links werd gewoond en rechts hadden melkhandelaren hun opslagruimte. Een advertentie uit 1965 van de Bond van Zelfstandige Melkhandelaren vermeldt op nummer 7 een groothandel in levensmiddelen, zoals o.a. Wajang margarine, Combia chocomelk en Cemosi limonadesiroop.

In de **Groningerstraat** staat op nummer 19 een heuse bungalow met de naam 'Res nova' ('Nieuwe zaak'), gebouwd in 1960 door Van der Galie, oorspronkelijk een aannemingsbedrijf, later steenimport en steenhandel 'Granitax', zoals het bord in de voortuin kenbaar maakt.

DE GEMEENTE BRENGT DE INDUSTRIE ONDER DAK

Op 14 november 1960 opent de wethouder Openbare werken, de heer Timmer, aan de Nijmegensestraat de eerste in opdracht van de gemeente door bouwbedrijf Bredero gebouwde 'industriehal'. Die is ter beschikking gesteld aan de Deventer Kapok- en Wolmatrassenfabriek H. Achtereekte, die gevestigd was aan de Boxbergerweg. De gemeente probeert zo de overplaatsing van kleine(re) bedrijven uit de stad te stimuleren en de kant en klare, flexibele industriehal kan direct betrokken worden.

Zes jaar later bericht het Deventer Dagblad weer over industriehallen die Bredero gaat bouwen. Ze zijn uniform ontworpen, twee grote (779m²), en acht kleine (477m²), met spanten onafhankelijk van muren en gevels. Het voornemen was toen er tien neer te zetten, maar of ze ook gebouwd zijn?

Bronnen

- Artikelen in Deventer Dagblad 1960 en 1966,
 - Stadsarchief Deventer,
- Met dank aan de heren Albers en Vroemisse.

Colofon

Tekst: Ipe de Graaf
 Fotografie: Theo de Kreek / SAB
 Redactie: Ipe de Graaf, Janleo van de Laar en Sam de Visser
 Vormgeving: Pieter Ellens
 Allison grafische vormgeving

Nijvertijd is een halfjaarlijks verschijnend bulletin van de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer (SIED), bestemd voor donateurs en andere betrokkenen en geïnteresseerden. Nijvertijd is gratis te downloaden op www.sied.nl

ISBN 1388-2759

Donateur

Donateur kan men worden door overmaking van:

- € 20 (of meer) voor particulieren
 - € 25 (of meer) voor organisaties
 - € 50 (of meer) voor bedrijven
 - € 250 (of meer) voor 'Vrienden'
- op bankrekening NL83 INGB 0000 4151 41 t.n.v. Stichting Industrieel Erfgoed Deventer.
 Adres: Parkweg 3, 7411 SG Deventer.

Vriend van de SIED

De SIED heeft een bijzondere relatie met een aantal donateurs, die we Vriend van de SIED noemen. Voor de Vrienden gelden extra faciliteiten: het logo prominent op de website en vermelding in Nijvertijd. De Vrienden van de SIED zijn:

- Ardagh Group
- Auping
- Fooddock Deventer
- Houdbaar
- JVZ Ingenieursburo
- Le Clercq Planontwikkeling
- Peree Bouwadvies bv
- PHB Deventer
- Salland Storage
- Schaap Bliksembeveiliging en Ontstoringstechniek
- Schildersbedrijf Wolters bv
- Soils Milieuvadvisiebureau
- Solo sinds 2014
- Ten Hag Groep
- Van Dalen Installatietechniek
- Witteveen + Bos

S T I C H T I N G
INDUSTRIEEL
ERFGOED
D E V E N T E R

www.sied.nl